

Nr 11

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av motioner angående skolans inre arbete m. m.

Motionerna

1974: 459 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen 1974: 558 anförts rörande

1. ett obligatoriskt praktiskt-teoretiskt ämnespaket som förmedlar kunskaper i barnkunskap och barnpsykologi, familje- och vuxenpsykologi, konsumentkunskap, hushållskunskap, textil-, trä- och metallslöjd för grundskolan och gymnasieskolan,

2. viss undervisning åt alla elever i sociala, tekniska och ekonomiska ämnen,

1974: 460 av fröken Eliasson m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamma åtgärder för att så långt möjligt begränsa tillkomsten av ytterligare mastodontskolor i enlighet med vad som anförts i motionen,

1974: 472 av fröken Rogestam (c) vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om gruppstorlek och läromedlens utformning,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en försöksverksamhet med ämnet svenska i årskurs 2 på de yrkestekniska linjerna i gymnasieskolan startas,

1974: 478 av fru Troedsson (m) vari hemställs att riksdagen anhåller att Kungl. Maj:t ger skolöverstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna att

1. ge ämnet hemkunskap förstärkt ställning i grundskolan,

2. tillföra samtliga linjer i gymnasieskolan undervisning i konsumentkunskap,

1974: 747 av fröken Hörnlén (fp) och fru Fränkel (fp) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär åtgärder i syfte att förstärka den praktiska utbildningen i ämnet hemkunskap på grundskolans högsta-dium,

1974: 752 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Raneskog (c) i vad avser hemställan att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om

1. modifiering av vissa uttalanden angående hemuppgifter i läroplanen för grundskolan (yrkandet 1),
2. uppflyttning till högre årskurs samt vissa pedagogiska anordningar (yrkandet 2),
3. särskild fortbildning för skolledare, lärare och elevrådsmedlemmar i syfte att stimulera till en ökad social fostran i skolan (yrkandet 4),

1974: 1028 av herr Bohman m. fl. (m) i vad avser hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t

1. anhåller om utredning och förslag rörande en förstärkning av de praktiska tillvalsämnena i grundskolan (yrkandet 1),
2. anhåller att vad i motionen anförts angående såväl skolenheter-
nas storlek som nedläggning av mindre skolor kommer till omedelbart beaktande vid det fortsatta planeringsarbetet (yrkandet 3),
3. anhåller om åtgärder syftande till mer realistiska läroplaner för grundskolan i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionen (yrkandet 4),

1974: 1035 av herrar Elmstedt (c) och Larsson i Staffanstorp (c) vari hemställs att riksdagen beslutar ge Kungl. Maj:t i uppdrag att initiera en brett upplagd försöksverksamhet syftande till att ge eleverna på grundskolans högstadium bättre praktiska kunskaper och färdigheter,

1974: 1042 av fru Ingvar-Svensson (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär

1. att en kartläggning verkställs av studieavbrottens omfattning och orsaker samt skolans resurser för att motverka dessa avbrott,
2. att ett program för ytterligare insatser från skolans sida utarbetas med beaktande av vad som anförts i motionen,

1974: 1378 av fröken Hörlén m. fl. (fp) i vad avser hemställan att riksdagen

A. uttalar att kommuner och enskilda skolenheter bör ges stor frihet att pröva nya arbetsformer och organisationsmodeller,

B. uttalar att en brett upplagd försöksverksamhet bland annat bör omfatta

1. nya former för kontakt mellan skola och arbetsliv (yrkandet B a),
2. samverkan mellan förskola och lågstadium (yrkandet B c),

3. en friare stadi- och årskursindelning i grundskolan (yrkandet B d),

4. ökad valfrihet för eleverna i årskurs 9 i grundskolan (yrkandet B e),

C. hos Kungl. Maj:t hemställer

1. att kommunerna rekommenderas att i avvaktan på resultatet av utredningen om skolans inre arbete (SIA) inte bygga några stora skol-enheter (yrkandet C 2),

2. att investeringsramen för byggnadsarbeten inom skolväsendet får tas i anspråk för reparationer och ombyggnader av äldre skolor i syfte att bevara dessa (yrkandet C 3),

3. att Kungl. Maj:t framlägger förslag om medel för ändamålet på tilläggsstat (yrkandet C 4),

4. att skolöverstyrelsen ges i uppdrag att se över möjligheterna att förstärka och förbättra svenskundervisningen, främst i grundskolan (yrkandet C 5),

1974: 1380 av herr Jonsson i Alingsås (fp) och fröken Hörln (fp) vari hemställs att riksdagen beslutar att uppdra åt Kungl. Maj:t att utfärda anvisningar och bevilja erforderliga medel för att ge varje klassföreståndare på grundskolans högstadium en lektionstimme per vecka för enbart klassföreståndaruppgifter,

1974: 1399 av herr Strindberg m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt utredning samt förslag om inrättande av rent yrkesinriktade varianter inom gymnasieskolan.

Utskottet

För att möjliggöra en samlad bedömning av ett antal motionsyrkanden som avser i första hand grundskolan och gymnasieskolan har utskottet funnit sig böra behandla motionerna i ett och samma betänkande.

Riksdagen fattade år 1973 beslut om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation (prop. 1973: 136, SoU 1973: 30, rskr 1973: 372). Enligt beslutet skall ledningen av förskoleverksamheten inom en kommun utövas av barnavårdsnämnden. Kommunen får dock besluta att annat kommunalt organ i stället för barnavårdsnämnden skall utöva ledningen av förskoleverksamheten. Vidare skall socialstyrelsen fungera som central tillsynsmyndighet och ett centralt samarbetsorgan — förskoledelegationen — inrättas med en rådgivande funktion i förhållande till socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, som enligt beslutet även framdeles kommer att ha viktiga funktioner på förskolans område.

Enligt motionen 1974: 1378 skapar den utbyggda allmänna förskolan

ett behov av samverkan mellan förskola och lågstadium bl. a. för att underlätta förskolebarnens övergång till lågstadiet. För att få ett fastare underlag för hur en sådan utbyggd samverkan skall organiseras föreslås en försöksverksamhet med olika uppläggningar. Vidare anser motionärerna det angeläget att en bättre samordning kommer till stånd mellan utbildningen av förskollärare och lågstadielärare samt att lokalplaneringen för förskola och grundskola bör inriktas på att åstadkomma en samordning av lokalerna för de båda skolformerna. Med anledning av motionsyrkandet vill utskottet anföra följande.

Försök med samverkan mellan förskola och lågstadium bedrivs på ett antal orter i Sverige. Det bör erinras om att ett av dem — det s. k. FÖL-projektet (förskola-lågstadium i samverkan) som bedrivs vid lärarhögskolan i Malmö i samarbete med social- och skolförvaltningarna i Burlöv och Malmö — av Europarådet uttagits som en del i ett större studium av individens utveckling från förskoleåldern till vuxen ålder. Utgångspunkt för FÖL-projektets aktivitetskataloger har varit barnstugeutredningens pedagogiska program. Förslag på konkreta aktiviteter för matematisk begreppsutveckling, omvärldsorientering, språklig utveckling och estetisk utveckling har utarbetats, och riktningen har därvid varit att man skulle försöka anpassa förskolans aktiviteter och lågstadiets undervisning till varandra, konstruera läromedel som kan användas i förskola och grundskola och att finna former för en större samverkan mellan lärare i de båda skolformerna än som nu förekommer.

Riksdagen beslöt år 1971 att det vid lärarhögskolorna skulle finnas förskollärlinje för utbildning av förskollärare (prop. 1971: 38, UbU 1971: 12, rskr 1971: 169, jfr prop. 1970: 1 bil. 10). Ett viktigt motiv för beslutet var att det ansågs angeläget att redan inom utbildningarna av förskollärare och lågstadielärare genom olika åtgärder öka förutsättningarna för samverkan i lärarnas yrkesutövning och därmed också för en ökad samverkan mellan förskola och lågstadium på det pedagogiska planet.

Vid samverkan mellan förskola och lågstadium är förskolans geografiska placering i förhållande till lågstadieskolan en viktig faktor. Lokalmässig samordning mellan förskola och lågstadium har vid uppförandet av nya lokaler eftersträvat av vissa kommuner, t. ex. Västerås (Fridhemsskolan och Hällbyskolan i Bäckby rektorsområde) och Göteborg (Rannebergen i Lövgärdets rektorsområde). Vissa lokaler har därvid byggts gemensamma för förskolans och lågstadiets barn.

Beträffande den i motionen 1974: 1378 aktualiserade frågan uttalade socialutskottet med anledning av prop. 1973: 30 och vissa motionsyrkanden om samverkan mellan förskolan och grundskolans lågstadium m. m. följande (SoU 1973: 30, s. 25): »Frågan om hur långtgående integreringen mellan den allmänna förskolan och grundskolans lågstadium

skall göras har naturligtvis inte nått sin slutliga lösning genom den reform som läggs fram i propositionen och som utskottet tillstyrkt. De förslag rörande förskolans inre arbete, som innefattas i barnstugeutredningens betänkande är emellertid av så ingripande karaktär, att socialutskottet anser det vara väsentligt att tillsynsmyndigheten och huvudmännen för förskoleverksamheten under i vart fall de närmaste åren får möjlighet att på grundval av nämnda betänkande och med stöd av de beslut, som propositionen leder fram till, söka finna lämpliga former för det praktiska förskolearbetet utan att oroas av övergripande utredningar, som har till syfte att omedelbart ompröva de ställningstaganden som görs i förevarande sammanhang. En annan sak är att det är betydelsefullt att den pågående försöksverksamheten på förskoleområdet fortsätter liksom det utredningsarbete, som innevarande år påbörjats av en särskild arbetsgrupp med vissa uppgifter som anknyter till förskoleverksamheten. Under hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandena.»

Utbildningsutskottet finner det mycket naturligt att en samverkan mellan lågstadium och förskola växer fram och vidareutvecklas. Utskottet erinrar om att utredningen om skolans inre arbete (SIA) kommer att ta upp vissa frågor som gäller sådan samverkan. Med hänvisning härtill samt till dels socialutskottets uttalande i ärendet och i det föregående redovisad försöksverksamhet med samverkan mellan förskola och lågstadium, dels 1971 års riksdagsbeslut om förskollärlinje vid lärarhögskolorna och vissa kommuners initiativ beträffande samordning av lokaler för förskola och lågstadium anser utbildningsutskottet att förevarande yrkande i motionen 1974: 1378 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Frågan om studieavbrotten i ungdomsskolan tas upp i motionen 1974: 1042. I denna begärs att studieavbrottens omfattning och orsaker kartläggs. Vidare kräver motionärerna dels en redovisning av de resurser skolan har att sätta in för att öka ungdomarnas studiemotivation och därmed minska andelen studieavbrott, dels att ett program för ytterligare insatser från skolans sida på detta område utarbetas.

För SIA:s räkning pågår inom det s. k. Örebroprojektet, som sedan åtta år följt en årsklass elever i Örebro kommun, en specialundersökning rörande studieavbrott i gymnasieskolan (Psykologiska institutionen, Stockholms universitet). Undersökningen, som är den mest ingående som finns på detta område, redovisar även vissa tänkbara orsaker till studieavbrotten (s. 57—61). Enligt vad utskottet erfarit kommer SIA att på grundval av undersökningen lägga fram förslag till åtgärder som syftar till att minska studieavbrottens omfattning.

Av det interpellationssvar angående studieavbrotten i gymnasieskolan

m. m. som statsrådet Hjelm-Wallén lämnat den 15 mars 1974 framgår att skolöverstyrelsen under nästa år avser att närmare kartlägga skälen till och omfattningen av studieavbrott respektive linjeytning inom gymnasieskolan.

1973 års betygsutredning söker genom enkätundersökningar få reda på varför vissa ungdomar avbryter studierna i gymnasieskolan. Utredningen skall bl. a. söka rätta till icke önskvärda effekter av gällande kvoteringsbestämmelser vid ansökan till olika slag av utbildning för att därigenom eliminera s. k. taktiskt betingade avhopp från studierna. Den skall även överväga om det inom vissa studievägar av gymnasieskolan finns behov av att modifiera intagningssystemet så att man kan ta in elever, som har redovisat mindre goda studieprestationer i grundskolan men vilka på grund av praktisk erfarenhet inom ett visst yrkesområde bör beredas plats på motsvarande yrkesutbildande studieväg.

Sedan höstterminen 1973 bedrivs försöksverksamhet med studie- och yrkesorientering i gymnasieskolan.

Med hänvisning till nämnda försöksverksamhet och till pågående arbeten inom SIA och betygsutredningen samt till skolöverstyrelsens aviserade kartläggningsarbete avstyrker utskottet bifall till motionen 1974: 1042.

Enligt motionen 1974: 752 är läroplanen och andra bestämmelser på skolans område inte till alla delar så utformade att de tillräckligt hjälper skolan att nå målen för skolans sociala fostran. Motionärerna anser därför att man genom olika åtgärder bör göra det lättare för skolan att uppnå läroplanens mål för individens personliga utveckling. Bl. a. föreslås att ett program utarbetas för elevernas träning av det sociala beteende som läroplanen talar om. Hur man skall bedriva denna påverkan på eleverna i positiv riktning anses böra förmedlas och läras ut på fortbildningskurser för skolledare, lärare och elevrådsmedlemmar.

Målet för individens personliga utveckling finns uttryckt i läroplanens mål och riktlinjer för arbetet i skolan. Frågan om särskild fortbildning kring temat skolans sociala fostran har, enligt vad utskottet erfarit, redan aktualiserats av skolöverstyrelsen. År 1971 beslöt överstyrelsen att ge ut ett särskilt fortbildningsmaterial »Elevens sociala utveckling». Produktionsarbetet, som bedrivs i samarbete med Sveriges Radio och Utbildningsförlaget, är i det närmaste avslutat. Fortbildningsmaterialet utgörs av olika böcker som kombineras med TV-filmer. Det riktar sig till skolpersonal, föräldrar och övriga som är berörda av och känner ett ansvar för verksamheten i skolan. Med hänvisning till pågående arbete inom överstyrelsen med nämnda fortbildningskurs anser utskottet att förevarande yrkande i motionen 1974: 752 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

I läroplan för grundskolan (Lgr 69) uttalas att traditionella hemuppgifter genom det nya arbetssättet i skolan blir av underordnad betydelse för eleven och att hemuppgifter i största möjliga utsträckning bör vara frivilliga för eleverna. I motionen 1974: 752 hävdas att detta uttalande är missvisande. Motionärerna menar att det får negativa effekter dels direkt för arbetet i grundskolan, dels indirekt för många elever i gymnasieskolan, vilka utan föregående träning att lösa hemuppgifter får svårigheter att ställa om sig till gymnasieskolans arbetsformer där krav ställs på bl. a. självständigt fullgörande av sådana uppgifter. Enligt motionärerna bör ifrågavarande uttalande i läroplanen modifieras, så att det klart framgår att hemuppgifter kan ges och att de ålagda hemuppgifterna skall ha till syfte att befästa kunskaper och färdigheter samt att utveckla goda arbetsvanor.

Frågan om hemuppgifter i grundskolan behandlas i Aktuellt från Skolöverstyrelsen 1972/73: 58. Under hänvisning till att undersökningar gett vid handen att det råder oklarhet om själva uttolkningen av gällande regler gör skolöverstyrelsen bl. a. det uttalandet att hemuppgifterna i grundskolan kan vara dels ålagda, dels frivilliga och att de ålagda hemuppgifterna bör avse centrala fakta och basfärdigheter och ha till syfte att ge elever tillfälle att självständigt lösa bestämda uppgifter. Ålagda hemuppgifter måste, heter det vidare, noga förberedas under undervisningstid, och särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas de lågpresterande elevernas behov av handledning och stimulering. Avvägningen mellan olika slag av arbetsuppgifter i skolan och hemmet säges ytterst vara en sak för den enskilde läraren eller för lärarlaget. Med hänvisning till de av skolöverstyrelsen gjorda klarläggandena anser utskottet att förevarande yrkande i motionen 1974: 752 bör avslås av riksdagen.

I motionerna 1974: 752, 1974: 1028 och 1974: 1378 tas upp frågor om bl. a. grundskolans indelning i årskurser m. m., uppflyttning till högre årskurs samt elevernas behov av grundläggande baskunskaper i svenska, matematik och språk för att kunna följa undervisningen i de olika årskurserna. Elever, som inte i tidigare årskurser inhämtat elementära färdigheter i nämnda ämnen, anses komma i en både inlärningsmässigt och socialt ohållbar situation som successivt förvärras allteftersom de kommer högre upp i årskurserna.

På begäran av riksdagen tillsattes i maj 1970 SIA. En av uppgifterna för SIA är att finna sådana arbetsformer i skolan att alla elever får goda basfärdigheter och baskunskaper. Inom skolöverstyrelsen pågår vidare med samma syfte läroplansöversyner, bl. a. projektet för målbestämning och utvärdering (MUT). MUT-projektet skall resultera i ett utvecklingsprogram för skolan och i en konkret beskrivning av läroplanernas mål för de olika ämnena i de olika årskurserna, så att

det stegvisa uppbyggandet av basfärdigheter och inhämtandet av centrala fakta säkerställs.

Genom beslut av 1971 års riksdag tillfördes skolöverstyrelsen en pedagogisk nämnd (prop. 1971: 38, UbU 1971: 12, rskr 1971: 169). Under verksamhetsåret 1972/73 har nämnden bl. a. beslutat att den årligen skall avge en rapport om sina iakttagelser och erfarenheter. Nämnden tar i sin första rapport, publicerad i *Aktuellt från Skolöverstyrelsen* (specialnummer februari 1974), upp vissa utvärderingsfrågor, nämligen elevernas kunskaper och färdigheter i bl. a. svenska och moderna främmande språk, och kommenterar därvid även variationsvidden i resultatet. Nämnden konstaterar att skillnaden mellan de högsta och lägsta resultaten genomgående är stor och fortsätter: »Enighet har som regel rått i vårt land om det skolpolitiska målet att undvika en organisatorisk elevdifferentiering på olika färdighetsnivåer. Nämnden vill inte heller här ifrågasätta grundskolans eller gymnasieskolans organisation men finner det angeläget att peka på de konsekvenser dessa skolors organisation har för variationsvidden i kunskaper och färdigheter inom den enskilda årskursen och även understryka nödvändigheten av att man inom lärarutbildning, lärarfortbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete observerar och prioriterar åtgärder för att främja inlärninng och utveckling inom grupper med starkt varierande kunskaper och färdigheter.»

Med hänvisning till dels pågående arbete inom SIA, MUT-projektet och annan läroplansöversyn inom skolöverstyrelsen, dels den pedagogiska nämndens här redovisade uttalande beträffande åtgärder inom lärarutbildning, lärarfortbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete avstyrker utskottet bifall till ifrågasavarande yrkanden i motionerna 1974: 752, 1974: 1028 och 1974: 1378.

I ett antal motioner behandlas de teoretiska och praktiska inslagen i undervisningen på grundskolans högstadium.

Enligt motionen 1974: 1378 kommer arbetet i SIA och utredningen om skolan, staten och kommunerna (SSK) att sätta sina spår i skolan först i slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet. Eftersom utredningarnas uppgift är att lösa problem som funnits sedan slutet av 1960-talet anses det inte rimligt att det skall behöva förflyta närmare tio år innan någon förändring är möjlig. För att förenkla nuvarande beslutsordning beträffande försöksverksamhet anser motionärerna att Kungl. Maj:t bör kunna ge skolöverstyrelsen bemyndigande att medge kommun att bedriva viss försöksverksamhet. Som exempel på försöksverksamheter som skolstyrelse bör kunna bedriva efter medgivande av skolöverstyrelsen nämns på högstadiet olika organisationsmodeller för samarbete mellan skola och arbetsliv, t. ex. en utökad praktisk yrkes-

orientering antingen under en längre period eller under visst antal dagar i veckan. I motionen 1974: 1028 begärs att timtalet för de praktisk-estetiska tillvalsämnena skall kunna utökas. Även i motionen 1974: 1035 framhålls angelägenheten av att skolstyrelse får bedriva försök med ändrad timplan för att man skall kunna åstadkomma ökade praktiska inslag i undervisningen. Härvid nämns försök med utökade kurser i de praktisk-estetiska tillvalsämnena och en utökning av den praktiska yrkesorienteringen till sammanlagt högst en termin. Försök med praktisk yrkesorientering i form av ett kontinuerligt deltagande i arbetslivet under en veckodag i utbyte mot s. k. fritt valt arbete och vissa timmar i samhällsorienterande ämnen nämns också. Enligt motionärerna är det nödvändigt att en försöksverksamhet får komma till stånd redan läsåret 1974/75 bl. a. med hänsyn till att påtagliga resultat av riksdagens beslut år 1972 angående inriktningen av den fortlöpande läroplansöversynen tar sin tid och ännu låter vänta på sig (mot. 1972: 502 och 1972: 690, UbU 1972: 45, rskr 1972: 287).

Vissa frågor om anpassad studiegång kommer att tas upp av SIA. Enligt direktiven för SSK blir kärnpunkten i denna utrednings arbete att nå den för skolans arbete mest gynnsamma avvägningen mellan å ena sidan behovet av centrala bestämmelser för att säkerställa förutsättningar för att förverkliga de för skolan fastställda målen och å andra sidan behovet av utrymme för de initiativ, åtgärder och ansvarstaganden lokalt som också är en förutsättning för en väl fungerande skola. Till de sakkunnigas uppdrag hör att överväga, i vilken utsträckning och i vilka syften det är möjligt att låta skolstyrelse göra avsteg från en normaltimplan. SSK beräknas lägga fram sina förslag först år 1976.

Utskottet vill för sin del understryka vikten av att eleverna i grundskolan får en likvärdig studiegång inom den obligatoriska skolan och den sammanhållna klassens ram. Med anledning av motionerna 1974: 1028, 1974: 1035 och 1974: 1378 och i avvaktan på statsmakternas beslut i anledning av förslag från SIA och SSK samt dessa besluts ikraftträdande vill utskottet erinra om vad utskottet uttalade i betänkandet UbU 1972: 45 angående teoretiska och praktiska inslag i undervisningen. Utskottet framhöll bl. a. att skolöverstyrelsen bör, när kursplanernas anvisningar och kommentarer ses över, tillmäta de praktiska momenten i skolundervisningen ökad betydelse. Enligt utskottets mening bör värdefulla erfarenheter kunna erhållas om, som ett led i den inom överstyrelsen pågående läroplansuppföljningen för grundskolan (LUG), nu i ett antal högstadieskolor en ökning av de praktiska inslagen i undervisningen prövas. Ett alternativ bör därvid kunna vara att — såsom nämns i motionen 1974: 1035 — modifiera timplanen så att härav intresserade elever får del av en sådan ökning. En annan typ av försöksverksamhet bör kunna avse de elever som i annat

fall inte skulle fullfölja den sista årskursen eller skulle ha medgivits s. k. jämkad studiegång under denna årskurs. Försöket bör i detta alternativ utformas som ett program med en utökad praktisk yrkesorientering under en något längre tid än vad som nu är möjligt. Skolan bör härvid ha skyldighet att kontinuerligt under det sista skolåret men även efter detsamma följa eleverna och därvid se till att de bereds möjlighet att ta igen de delar av studieprogrammet som inte genomgåts under den sista årskursen. Även andra utformningar av försök, som utgår från den grundläggande förutsättningen att alla elever skall få en likvärdig studiegång, är givetvis tänkbara. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet med anledning av motionerna 1974: 1028, 1974: 1035 och 1974: 1378 anfört beträffande praktiska inslag på grundskolans högstadium.

I motionen 1974: 1399 begärs utredning och förslag om en sådan variant av yrkesinriktad linje att elever som så önskar kan få byta ut allmänna ämnen mot arbetsteknik och fackteori.

Utskottet erinrar om att läroplanen för gymnasieskolan infördes så sent som den 1 juli 1971 och att de första eleverna från de yrkesinriktade linjerna nyligen lämnat gymnasieskolan. Mer omfattande erfarenheter av gymnasieskolans yrkesundervisning saknas således. Som framgått av det föregående gör skolöverstyrelsen vissa läroplansöversyner och kartläggningsarbeten beträffande gymnasieskolan. Med hänvisning härtill och till vikten av att alla elever i gymnasieskolan får viss undervisning i allmänna ämnen avstyrker utskottet bifall till motionen 1974: 1399.

Undervisningen i svenska på vissa yrkesinriktade linjer tas upp i motionen 1974: 472. På grund av att flertalet elever har stora svårigheter i ämnet föreslår motionärerna dels att gruppstorleken i ämnet svenska minskas från 30 till 16 och att läromedel produceras som är anpassade till elevernas behov, dels att man startar försök med att införa ämnet svenska även i årskurs 2.

Vid det pedagogiska utvecklingsblocket i Göteborg bedrivs försök med undervisning i svenska i grupp om 16 elever. Undervisningsgruppen består därvid av elever från endast en och samma linje. SIA sysslar med frågor om ett friare resursutnyttjande på det gymnasiala stadiet. Frågan om läromedel m. m. för ämnet svenska på yrkesinriktade linjer har skolöverstyrelsen ägnat särskild uppmärksamhet. För samtliga tretton yrkesinriktade linjer har utarbetats handledningar för samverkan mellan läraren i svenska och läraren i arbetsteknik och fackteori. Handledningarna ses successivt över. Även försök med olika slag av litteraturstudium bedrivs för att stimulera eleverna till läsning.

Beträffande frågan om studium av svenska i årskurs 2 på de linjer

där ämnet endast finns i årskurs 1 vill utskottet erinra om dels att undervisningsproblemen i svenska i årskurs 1 på dessa linjer ännu inte lösts, dels att ett utökat svenskstudium i årskurs 2 torde innebära en motsvarande minskning av undervisningstiden för den målinriktade yrkesutbildningen, vilket inte står i överensstämmelse med 1968 års beslut om reformerad yrkesutbildning (prop. 1968:140, s. 135; SU 1968:195, rskr 1968:404). Frågan om hur en kompletterande utbildning i svenska skall anordnas för sådan elev som önskar s. k. allmän behörighet för eftergymnasiala studier torde få sin lösning i samband med att statsmakterna fattar beslut med anledning av kompetenskommitténs och 1968 års utbildningsutrednings förslag.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1974:472.

Enligt motionen 1974:747 har vid införandet av den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 69) reduktionen av timtalet för ämnet h e m k u n s k a p fått den konsekvensen, att ämnets tyngdpunkt förskjutits från de praktiska momenten till de teoretiska. En olämplig schemaplanering för de timmar, som ämnet hemkunskap disponerar enligt nuvarande timplan, kan också bidra till att utrymmet för praktiska tillämpningsövningar minskar.

Enligt Lgr 69 omfattar undervisningen i hemkunskap 3 veckotimmar i årskurs 8 och 1,5 veckotimmar i årskurs 9. I båda årskurserna krävs ett huvudsakligen laborativt arbetssätt i hemkunskapslokaler för att man skall nå målet för undervisningen. Arbetspassens längd är självfallet av betydelse för genomförandet av undervisningen. Om befintliga timmar koncentrationsläses eller schemaläggs i sammanhängande arbetspass om 120 respektive 60 minuter kan, som utskottet uppfattar det, vissa positiva effekter vinnas. Enligt uppgift har Hushållsläraarnas riksförening tillskrivit skolöverstyrelsen i ärendet och begärt anvisningar för skolornas schemaläggning av ämnet hemkunskap. Det ankommer på skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet att bedöma om rekommendationer beträffande schemaläggningen kan fylla en uppgift. Med hänvisning till det anförda anser utskottet att motionen 1974:747 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Frågan om förstärkt ställning för ämnet hemkunskap i grundskolan och undervisning i konsumentkunskap i gymnasieskolan, som tas upp i motionen 1974:478, behandlade utskottet år 1972 i betänkandet 1972:45 med anledning av motionerna 1972:240 och 1972:509. Utskottet anförde därvid bl. a. följande: »En samordnad plan för konsumentfrågornas behandling på olika stadier och i olika ämnen i förening med en utveckling och förnyelse av undervisningsmetodikerna bör kunna fylla en viktig funktion

när det gäller att åstadkomma en förbättrad konsumentundervisning i skolan. Det synes således utskottet angeläget att en särskild plan för skolans samlade konsumentundervisning snarast utarbetas av skolöverstyrelsen och att i övrigt erforderliga åtgärder vidtas för att nå den med motionsyrkandena önskade förstärkta utbildningen i konsumentkunskap inom ramen för gällande läroplaner för grundskolan och gymnasieskolan. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionerna 1972: 240 och 1972: 509 sålunda anfört om en förbättrad undervisning i konsumentkunskap i skolan.»

Enligt vad utskottet inhämtat finns inom skolöverstyrelsen en särskild arbetsgrupp för beredning av konsumentfrågor och konsumtionsutbildning. Gruppen rymmer företrädare för grundskolans olika stadier och gymnasieskolan. Med hänvisning till utskottets tidigare uttalande i frågan och till pågående arbete inom överstyrelsen avstyrker utskottet bifall till motionen 1974: 478.

I motionen 1974: 459 föreslås ett praktiskt-teoretiskt ämnespaket som skall till flickor och pojkar i lika grad förmedla kunskaper i barnkunskap och barnpsykologi, familje- och vuxenpsykologi, konsumentkunskap, hushållskunskap, textil-, trä- och metallslöjd. Förslaget anses av motionärerna kunna omsättas inom ramen för nuvarande timantal och utan inskränkningar för läroämnena på timplanen. Vidare anser motionärerna att alla elever bör få någon utbildning — såväl teoretisk som praktisk — inom ekonomiska, sociala och tekniska områden.

Enligt läroplan för grundskolan (Lgr 69) skall undervisningen i barnkunskap till eleverna förmedla kännedom om barns utveckling och vård, insikt om deras ansvar som framtida föräldrar och förståelse för värdet av ett utvecklingsfrämjande samspel mellan den vuxne och barnet. Undervisningen i hemkunskap skall enligt läroplanen bl. a. ge eleverna färdigheter i att rationellt planera och utföra arbetsuppgifter, som förekommer i ett hem. Undervisningen i slöjdämnena skall enligt läroplanen bl. a. bidra till estetisk fostran och konsumentfostran genom att utveckla elevernas känsla för form, färg och kvalitet samt genom att förmedla kännedom om materialens egenskaper och ekonomiska värde.

Av gällande timplan för grundskolan framgår att slöjdämnena på låg- och mellanstadierna samt barn- och hemkunskapsämnena på högstadiet omfattar sammanlagt 16 veckotimmar, under vilka flickor och pojkar i lika utsträckning följer undervisningen. Under slöjdtimmarna i årskurserna 4—6 undervisas flickorna obligatoriskt halva tiden i trä- och metallslöjd och andra hälften av tiden i textilslöjd. För pojkarna gäller detsamma. På högstadiet kan eleverna under högst fem veckotimmar få specialisera sig på en av slöjdarterna. Redan nuvarande läro-

plan för grundskolan medger således en förhållandevis omfattande undervisning i barn- och hemkunskap samt slöjdamnen, gemensam och av samma omfattning för både flickor och pojkar.

Kravet på en för alla gemensam teoretisk och praktisk utbildning inom ekonomiska, sociala och tekniska ämnen synes utskottet inte, när det gäller det gymnasiala stadiet, möjligt att tillgodose utan genomgripande förändringar av gymnasieskolans läroplan.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till förevarande yrkanden i motionen 1974: 459.

Utskottet har erfarit att SIA avser att lägga fram förslag om förstärkningsanordningar beträffande klassföreståndarskapet i skolan. Då SIA:s förslag ej bör föregripas föreslår utskottet att yrkandet i motionen 1974: 1380 avslås av riksdagen.

Motionerna 1974: 460, 1974: 1028 och 1974: 1378 tar upp frågor som avser skolanläggningars storlek. Motionärerna anser bl. a. att det bör utfärdas rekommendationer till skolstyrelserna som syftar till att begränsa tillkomsten av ytterligare stora skolanläggningar.

För planeringen av skolanläggningar i grundskolan har skolöverstyrelsen utfärdat rekommendationer beträffande anläggningarnas storlek (Skolbyggnader, SÖ:s skriftserie nr 20). Enligt överstyrelsen kan, som framgår av anvisningarna, vägande skäl anföras mot att planera alltför stora skolanläggningar samtidigt som man inte får bortse från att det för erhållande av en god anläggningsekonomi är av betydelse att skolan blir av sådan storlek att för flera klasser gemensamma lokaler kan väl utnyttjas.

Den uppfattningen möter ibland att statsmakterna uttalat att skolformen gymnasieskola i en kommun — för att vara integrerad — om möjligt bör vara förlagd till en och samma skolenhet. Enligt utskottet finns inte grund för denna uppfattning. Frågan om en eller flera skolenheter i en kommun måste bedömas från fall till fall. Elevernans möjlighet till att i rimlig utsträckning välja studievägar m. m. kan självfallet också nås om gymnasieskolan på orten eller inom regionen är uppdelad på två eller flera mindre skolenheter. En sådan uppdelning torde också kunna bli ekonomiskt försvarbar, om linjer förs samman till enheter på ett sådant sätt att lokaler och utrustning kan utnyttjas rationellt. Departementschefen uttalade således i propositionen 1968: 140 att då flera gymnasieskolenheter finns i en kommun kan och måste ibland utbildningen vid de olika skolenheterna av resursskäl ha sin tyngdpunkt inom skilda områden.

Utskottet vill erinra om att Kungl. Maj:t i 13 kap. 2 § skolstadgan (1971: 235) angett vilka krav i fråga om studievägar som en integrerad gymnasieskolenhet, s. k. allmän skolenhet, skall uppfylla om gymnasie-

skolan i kommunen uppdelas på två eller flera skolenheter. Vid sådan uppdelning på två eller flera integrerade enheter skall skolenheterna omfatta dels tre- och tvååriga teoretiska linjer, dels yrkesinriktade studievägar (linjer, specialkurser) om sammanlagt minst 18 poäng eller det lägre poängtal, dock lägst 9 poäng, som skolöverstyrelsen medger för enheten. I fråga om de yrkesinriktade studievägarna innebär detta att det, för att en skolenhet skall betraktas som integrerad, krävs ett elevantal som kan variera mellan ca 150 och ca 300. Det föreligger alltså inga stadgemässiga hinder för en kommun att sammanföra grupper av studievägar, som på ett naturligt sätt hör samman, till mindre, nivåintegrerade skolenheter för att därigenom inom den mindre skolans ram nå social integration.

Frågan om hur stor en väl fungerande skolanläggning kan vara tog utbildningsutskottet upp år 1972 i sitt betänkande 1972: 2 varvid anfördes följande: »Utskottet är medvetet om att det finns en oro bland allmänheten inför en utveckling mot stora skolanläggningar med många elever. Sådana anläggningar anses skapa mindre goda skolmiljöer. Elevantalet vid en skolenhet är självklart en av de faktorer som är av betydelse för skolmiljön. Enligt utskottets mening påverkar emellertid även andra faktorer än elevantalet skolmiljön. Det kan vara exempelvis skollokalernas och skolgårdarnas utformning, eventuell överbeläggning av förefintliga lokaler, andelen äldre och yngre elever inom skolenheten eller möjligheter till kommunikation mellan skolläda, lärare och elever. Det är nödvändigt att erhålla bättre kunskaper om de faktorer som skapar en god skolmiljö.»

Enligt statistiska uppgifter från skolöverstyrelsen går läsåret 1973/74 hälften av alla elever på det gymnasiala stadiet i skolor med mindre än 800 elever. Beträffande kommuner som fått sin gymnasieskola lokalbehovsprövad av skolöverstyrelsen under tiden 1970—1973 uppges att den lokala planeringen i huvudsak siktar till skolenheter om 1 000—1 200 elever. Vidare uppges att den s. k. storskoldebatten medverkat till att en lokal omplanering skett så att planerade stora skolenheter i ett antal kommuner uppdelats i mindre.

Beträffande den i motionen 1974: 1028 berörda frågan om nedläggning av mindre skolor får utskottet hänvisa till betänkandet UbU 1973: 29.

Utskottet, som för sin del inte vill stimulera skolhuvudmännen att uppföra stora skolanläggningar, erinrar om att SIA avser lägga fram material som belyser frågor om skolstorlek och skolmiljö. Med hänvisning härtill och till vad utskottet i övrigt uttalat i ärendet anser utskottet att de förevarande yrkandena i motionerna 1974: 460, 1974: 1028 och 1974: 1378 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen 1974: 1378 begärs att investeringsramen för byggnads-

arbeten inom skolväsendet får tas i anspråk för bl. a. om byggnader av äldre skolor och att medel för ändamålet skall anvisas på tilläggsstat.

Statsbidrag får enligt kungörelsen (1957: 318) om statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet utgå till kostnader för anskaffande av permanenta skollokaler genom nybyggnad eller om- eller tillbyggnad samt för utförande av mera omfattande ändrings- och reparationsarbeten på befintliga sådana lokaler. Såsom särskilda förutsättningar för statsbidrag till ändrings- och reparationsarbeten gäller att genom byggnadsföretaget erhålls skollokaler vilka kan beräknas under avsevärd tid fylla skäligen krav på ändamålsenlighet, att byggnadsföretaget inte föranletts av att skollokalernas underhåll försumrats, att byggnadsföretaget avser att tillgodose ett eljest förefintligt behov av nybyggnad och att byggnadsföretaget ställer sig fördelaktigt såväl från skolväsendets synpunkt som från allmänt ekonomiska synpunkter.

Med hänvisning till bestämmelserna beträffande ombyggnader m. m. i kungörelsen om statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet föreslår utskottet, som inte kunnat finna att motionärerna angivit skäl för att medel till ombyggnadsarbeten skall anvisas på tilläggsstat under budgetåret 1974/75, att riksdagen avslår de förevarande yrkandena i motionen 1974: 1378.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande viss samverkan mellan förskola och lågstadium avslår motionen 1974: 1378 yrkandet B c,
2. att riksdagen avslår motionen 1974: 1042,
3. att riksdagen beträffande skolans sociala fostran avslår motionen 1974: 752 yrkandet 4,
4. att riksdagen beträffande hemuppgifter avslår motionen 1974: 752 yrkandet 1,
5. att riksdagen beträffande uppflyttning till högre årskurs m. m. avslår motionen 1974: 752 yrkandet 2,
6. att riksdagen beträffande uppställandet av krav på baskunskaper i läroplanerna avslår motionen 1974: 1028 yrkandet 4,
7. att riksdagen beträffande studie- och årskursindelning samt förbättrade baskunskaper i svenska avslår motionen 1974: 1378 yrkandena B d och C 5,
8. att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet med anledning av motionerna 1974: 1028 yrkandet 1, 1974: 1035 och 1974: 1378 yrkandena A, B a och B e anfört beträffande försöksverksamhet med praktiska inslag på grundskolans högstadium,

9. att riksdagen avslår motionen 1974: 1399,
10. att riksdagen beträffande gruppstorlek och läromedel på vissa yrkesinriktade linjer avslår motionen 1974: 472 yrkandet 1,
11. att riksdagen beträffande undervisning i svenska i årskurs 2 på vissa linjer avslår motionen 1974: 472 yrkandet 2,
12. att riksdagen avslår motionen 1974: 747,
13. att riksdagen beträffande ämnet hemkunskap i grundskolan avslår motionen 1974: 478 yrkandet 1,
14. att riksdagen beträffande ämnet konsumentkunskap i gymnasieskolan avslår motionen 1974: 478 yrkandet 2,
15. att riksdagen beträffande ett praktiskt-teoretiskt ämnespaket avslår motionen 1974: 459 yrkandet 1,
16. att riksdagen beträffande viss undervisning i ekonomiska, sociala och tekniska ämnen avslår motionen 1974: 459 yrkandet 2,
17. att riksdagen avslår motionen 1974: 1380,
18. att riksdagen beträffande skolanläggningars storlek avslår motionerna 1974: 460, 1974: 1028 yrkandet 3 och 1974: 1378 yrkandet C 2,
19. att riksdagen beträffande ombyggnader av äldre skolor m. m. avslår motionen 1974: 1378 yrkandena C 3 och C 4.

Stockholm den 26 mars 1974

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fröken Hörlén (fp), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Lantz (vpk), herr Hagberg i Örebro (s) och fru Ekelund (c).

Särskilda yttranden

1. beträffande åtgärder för att öka skolans sociala fostran och för att inom klassens ram öka elevernas kunskaper och färdigheter av herrar Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), Karlsson i Mariefred (c) och fru Ekelund (c):

All grundläggande fostran sker i hemmet. Detta utesluter emellertid inte att skolan har en personlighetsutvecklande roll. Eleven tillbringar en förhållandevis stor del av sin uppväxttid i skolan.

Enligt läroplanen har skolan till uppgift att utveckla viljan till gott samarbete med andra, att grundlägga goda arbetsvanor, att lära aktning för varje slag av väl utfört arbete, att skapa förståelse för de

grupper som har särskilda problem i samhället, att vänja till hjälpsamhet och att främja tolerans och respekt för andras uppfattningar. Vidare skall eleverna bli medvetna om innebörden av begrepp som rättvisa, ärlighet, hänsyn och tolerans och om konsekvenserna av brott mot lagar och föreskrifter.

Eleverna måste bli medvetna om att de genom sitt sätt att vara påverkar utvecklingen och den egna miljön i positiv eller negativ riktning.

Skolans fostran kan ske indirekt genom det sätt varpå skolarbetet bedrivs och samvaron inom skolan försiggår eller direkt i form av undervisning. Frågor som gäller skolans övergripande mål bör medvetet behandlas i undervisningen i de ämnen som lämpar sig för detta, och strävan att omsätta dessa mål i praktiken bör utmärka det dagliga arbetet och den dagliga samvaron i skolan. Detta bör starkare framhållas i den grundläggande utbildningen av lärare och i lärarfortbildningen.

Det finns ingen motsättning mellan kunskapsmeddelande och social fostran. Ökas skolans sociala fostran så ökas skolans möjligheter att meddela kunskaper. Omvänt kommer skolans sociala fostran att öka, om skolans kunskapsförmedlande roll stryks under.

Brister i fråga om basfärdigheterna kan få en avgörande inverkan på de fortsatta studierna i skolan. En elev som i ett visst ämne inte har en fast grund att stå på upplever ständiga misslyckanden i detta. En grundförutsättning för att en elev skall trivas i skolan är att han lyckas med det han sysslar med. Begynnande kunskapsbrister bör därför botas så snart som möjligt. Enligt 6 kap. 32 § skolstadgan får elev i grundskolan vid början av läsår pröva i ämne som finns i närmast föregående årskurs.

Om inte alla elever stimuleras att på det ena eller andra sättet skaffa sig de för varje årskurs nödvändiga kunskaperna kommer de socialt betingade skillnaderna mellan olika elevkategorier i fråga om hemmens studietraditioner att konserveras och en social utjämning genom utbildning att förhindras.

2. beträffande ett praktiskt-teoretiskt ämnespaket av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m):

Förslaget att den förhållandevis omfattande undervisningen i grundskolan i barn- och hemkunskap samt slöjdämnen, gemensam och av samma omfattning för både flickor och pojkar, bör sammanföras till ett s. k. praktiskt-teoretiskt ämnespaket kan komma att kräva en viss integrerande omorganisation av gällande kursplaner. Vi förutsätter att skolöverstyrelsen såväl i den fortlöpande läroplansöversynen som i det s. k. MUT-projektet har uppmärksamheten riktad på att undervisningen i ovannämnda och liknande praktiska ämnen samordnas i högre grad än vad som nu är fallet.

